

דתישבו

בס"ד

פרשת האזינו, תש"פ, מספר 1339

לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים – כוחה של בוש

דוב בקשט

ואל ילבין פני חברו ברבים. יתרה מזאת, מצינו בדברי הגמרא את הסיפור על קמצא ובר קמצא, שהיו רבנן יושבים ולא מחו בקמצא כאשר הוציא את בר קמצא מהסעודה וביישו, והביא הדבר לשריפת בית המקדש (גיטין נה ע"ב). ואמרה על כך הגמרא: "תניא א"ר אליעזר בא וראה עד כמה גדול כוחה של בוש, שהרי סייע הקב"ה את בר קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו" (שם נז ע"א). ר' אליעזר למד מכל השתלשלות הדברים, שבשביל לספק את יצר נקמתו ולהשקיט את בושתו הצורבת של בר קמצא סייע הקב"ה בידו, עד כדי כך, שהביא לשריפת הבית.

מדוע גדול כל כך כוחה של בוש? כי הבוש נובעת מעומק שורש הנפש והדעת. רגש הבוש דק ורגיש מאין כמוהו, ונביעתו מטהרת את הנפש. יתר על כן, תכונת הבוש היא מתכונות הנפש ובשורש נשמת כל אדם מישראל, כדברי הגמרא (יבמות עט ע"א): "שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים, והביישנים וגומלי חסדים... ביישנים דכתיב (שם' כ:יח) 'בְּעֹבֵר תִּהְיֶה יָדְאָתוֹ עַל פְּגִיעָם'". וכמו שאמרו חז"ל (נדרים כ ע"א) "מי שאין לו בוש פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני". תכונת הבוש שורשה בפנימיות נפשית טהורה ובעומק הדעת הטבעיים באדם, ולכן "קטן (שאינו בו דעת) אין לו בוש אם לא בידוע שאם מיכלמו ליה מיכלם" (עי' בבא קמא פו ע"א). הבוש תלויה בדעת, ומשום כך ככל שהאדם גדול יותר בהשגותיו ויש לו רגשות נפשיים עמוקים יותר, כך גם בושתו גדולה יותר, וצורבת יותר. ולכן, הכאב וצער הבוש עמוקים ומכאיבים עד מאד, כי הנפש היא זאת המרגישה כאב זה.

מטעם זה, לפי אמת המידה של הדעת וכוחות הנפש, הבוש מבורא העולם על העבירות והחטאים צריכה להיות ללא גבול. "ואין זה כי אם לפי היות השי"ת רחוק מכליותיו, על כן יבוש מן הנבראים ולא יבוש מן הבורא יתברך". ברם כאשר האדם מתקרב לקב"ה ומכיר באמת, והאמת מתגלה מול עיניו בבהירות ושולטת בלבבו, ואין "השי"ת רחוק מכליותיו", הוא יוכל להגיע למדרגה העליונה "שיכלם האדם על עוונותיו מלפני השי"ת".

מלבד מה שהבושה מהקב"ה היא דרגה גבוהה והיא העיקר הששי מעיקרי התשובה לאחר החטא, יש עוד פן לבושה; היא אמצעי

בכל יום בפתיחה לסליחות אנו אומרים "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים". מה עניינה של בוש זו שאנו מזכירים לפני הקב"ה ומה כוחה?

בספר "שערי תשובה" (שער ראשון, אות כא-כב) רבנו יונה מבאר שה"בושה" היא העיקר השישי מעיקרי התשובה, לאחר חמשת העיקרים: חרטה, עזיבת החטא, יגון, צער ודאגה:

העיקר הששי הבושה, כעניין שנאמר "בְּשֵׁתִי וְגַם נִכְלַמְתִּי כִּי נִשְׂאֵתִי חֲרַפְתִּי נְעוּרֵי" (יר' לא:יח). והנה החוטא יבוש מאד לעבור עבירות לפני בני אדם, ויכלם אם ירגישו ויכירו בעברותיו, ואיך לא יבוש מן הבורא יתברך. ואין זה כי אם לפי היות ה' יתברך רחוק מכליותיו, על כן יבוש מן הנבראים ולא יבוש מן הבורא יתברך. ואמרו רבותינו ז"ל (ברכות כח ע"ב) כי בשעת פטירת רבן יוחנן בן זכאי אמרו לו תלמידיו: רבנו ברכנו. אמר להם, יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו רבנו עד כאן ולא יותר? אמר להם, הלוואי ותדעו שאדם עובר עבירה בסתר אומר לא יראני אדם... והמדרגה העליונה בזה שיכלם האדם על עוונותיו מלפני השי"ת, ועניין ההכלמה, ההרגשה בבוש והשתנות זיו פניו, כעניין שנאמר: "כִּפְסָתָהּ כְּלִמָּה פְּנֵי" (תה' סט:ח). ובכל מקום תראה הכלימה נזכרת אחר הבושה, כי היא יתרה מן הבושה: "בְּשׁוֹ וְהִקְלַמְוִי" (יר' יד:ג) "בְּשֵׁתִי וְגַם נִכְלַמְתִּי" (שם לא:יח).

לפני כשלושים שנה זכיתי לשמוע ביאור נפלא לדברים מראש ישיבת 'חברון', אדמו"ר מרן ר' שמחה זיסל ברוידא צוקלה"ה, שהסביר זאת כך: הבוש היא הצער הנפשי העמוק ביותר. "אמר ר' יוחנן משום רשב"י, נח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים" (ברכות מג ע"ב). ובתוספות (סוטה י ע"ב) הוסיפו, שהלבנת פנים היא אבזרייהו דרציחה, וכמו שרציחה היא אחת משלוש העבירות שצריך למסור עליהם את הנפש, כך בהלבנת פנים מוטב לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש,

* הרב דוב בקשט הוא רב הקמפוס החרדי באוניברסיטת בר אילן.

כלימה. לכך המעלה על לבו דברים אלו לא יבוא לידי עבירה.

מבואר מדבריו של רבנו יונה, שעקביא בן מהללאל לא דיבר על העונשים שיקבל החוטא על חטאיו בעולם הזה – דבר שאיננו יכולים להשיג ולתאר את גודל הייסורים הכרוכים בזה – אלא בא להזכיר לאדם שיתבונן לפני מי עתיד הוא לעמוד ולמסור דין וחשבון, ועצם מחשבה זו בלבד כבר תביאהו לכך שלא יחטא ולא יבוא לידי עבירה.

ואכן, הבושה היא דבר ששייך להתבונן בו אפילו יותר מעניין הגיהינום, מכיוון שגיהינום אין לנו מושג מהו, אבל הבושה נמצאת בהגתנו ובתחושתנו, וכל אחד ואחד מכיר ויודע מהי. ואם בפני בני אדם אנו משתדלים שלא לחטוא בכדי שלא נבוש בושה גשמית, שהיא חולפת ומשתכחת מלב המתבייש לאחר זמן, על אחת כמה וכמה כשתעמוד הנשמה לפני מ"ה הקב"ה ששם תהיה הבושה נצחית. כפי שאמר רבינו יונה: "אך בהיות הנפש לבדה אין שכחה לפניו, כי כולה ברה וזכה וכו' וכשמתביישת לפני מ"ה הקב"ה לעולם ולעולמי עד תעמוד בבושה באותה שעה שהייתה עומדת לפניו. וכמו בפעם ההוא תעמוד מבושת לעולם".

מוצא הדברים אנו למדים כי עניין הבושה הוא אחד המפתחות העיקריים שבידי האדם שלא יבוא לידי עוון. והטעם לכך שאנו מזכירים בראש כל דבר את עניין הבושה הוא בגלל שהבושה היא אמצעי שלא נחטא. כמו כן, עניין הבושה הוא שבהסתכלות והכרה ברוממותו של השי"ת נגיע לתשובה גמורה, כפי שמבואר בדברי רבינו יונה שזהו העיקר השישי מעיקרי התשובה.

במסכת ברכות (יז ע"ב) מסופר:

רבי יוחנן בתר דמסיים צלותיה (אחר שסיים את תפילתו) אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו שתציץ בבושתנו ותביט ברעתנו ותתלבש ברחמיך ותתכסה בעוזך ותתעטף בחסידותך, ותבוא לפניך מדת טובך וענוותנותך.

שלא נחטא. כי אם הבושה של אדם חי, כאשר נשמתו נמצאת בתוך גוף קרוץ מחומר גשמי, כל כך עמוקה וכואבת, קל וחומר בן בנו של קל וחומר שכאשר תיפרד הנשמה מהגוף, ותצא מגבולות העפר, ותעמוד לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה – כמה נוראה ונצחית תהיה אותה בושה.

וכך כותב רבנו יונה בפירושו למשנה במסכת אבות (פ"ג מ"א):

"עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון". "ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון", שהנבראים לא נבראו אך לירא את ה'. כי איך יחטא האדם אם יחשוב לפני מי עתיד ליתן דין וחשבון, ויותר על הפורענות והניסיון שיהיה לו על חטאיו כי יתבייש בושת גדול. משל למלך שנכנס אדם לפניו אם ימצאהו מרמה במעשיו או ישוקר דבריו הלא יתבייש בושת גדול. על אחת כמה וכמה לפני מלך מלכי המלכים, הקב"ה. כי גם בהתבייש הנפש אחר שנפרדה מן הגוף הבושת היא גדולה מהבושת בעודנה שמה, כי טבע הגוף משכח, וכי יעשה האיש דבר כיעור ויתבייש עליו מפני אדם לשנה או לשנתיים ישכח הדבר וילך הבושת מעליו. וגם כי לא ישתכח מלבו הדבר ישן נושן וחסרה קצת הבושה, כי טבע השכחה שבגוף מתערב עם טבע הנפש, וכי אינו יכול להתגבר עליו לשכוח הדבר לגמרי עכ"פ יתגבר עליו להתיישן הדבר שהוא קצת השכחה, שמשאיר רוב הבושה. אך בהיות הנפש לבדה אין שכחה לפניו, כי כולה ברה וזכה ואין שום טבע מהגשמים בתוכה, וכשמתביישת לפני מ"ה הקב"ה לעולם ולעולמי עד תעמוד בבושה באותה שעה שהייתה עומדת לפניו. וכמו בפעם ההוא תעמוד מבושת לעולם. וזהו שאמרו חז"ל (בבא בתרא עה ע"א) אוי לאותה בושה אוי לאותה

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף